

Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova (3 mai 2018 – 3 mai 2019)

În perioada 3 mai 2018 - 3 mai 2019, libertatea presei în Republica Moldova a continuat să degradeze, atingând cote alarmante. Problemele din anii trecuți s-au amplificat: breasla s-a divizat și mai mult, devenind tot mai vizibile controlul politic asupra anumitor instituții de presă, concentrarea de facto a proprietății mass-mediei și lipsa de pluralism. Acestea, dar și accesul dificil la informațiile de interes public, lipsa de independență a jurnaliștilor și calitatea joasă a conținutului mediatic, alături de creșterea numărului de cazuri de agresare verbală, intimidare și hărțuire a presei, au dus la căderea ratingului Republicii Moldova în clasamentele internaționale. Astfel, Organizația internațională Reporterii fără Frontiere (RSF) a poziționat Republica Moldova [pe locul 91](#) din cele 180 de țări monitorizate în clasamentul libertății presei pentru anul 2019. Este cel mai mic rating înregistrat din anul 2013 până în prezent, în ultimii șase ani Republica Moldova înregistrând o cădere de 36 de poziții în clasamentul RSF.

Această stare de lucruri este confirmată și de studiile naționale privind [starea presei în Republica Moldova în 2018](#), care constată că anul trecut mass-media din țara noastră a activat și s-a dezvoltat în condiții grave. Cele mai mari schimbări se observă pe segmentul ce vizează nivelul de securitate al jurnaliștilor, care a regresat dramatic în ultimii doi ani, la fel ca și contextul economic, care a trecut de la o situație gravă în 2017, la una extrem de gravă în 2018.

Condiții de activitate: agresare verbală și fizică, sechestru al tirajului, cenzură și îngrădirea accesului la informație

Scăderea constantă a nivelului de securitate a jurnaliștilor din ultimii ani este determinată de intensificarea atacurilor, a amenințărilor și a intimidărilor la adresa jurnaliștilor din partea politicianilor și a funcționarilor publici, dar și de lipsa unei reacții adecvate la aceste cazuri din partea instituțiilor publice. Astfel, profesia de jurnalist nu este protejată efectiv, iar impunitatea poate încuraja noi atacuri asupra profesioniștilor media. În continuare sunt prezentate câteva cazuri care denotă că situația, per ansamblu, nu poate fi calificată drept una de securitate deplină pentru exercitarea meseriei de jurnalist în Moldova.

- În luna mai 2018, tirajul ziarului regional Cuvântul a fost sechestrat de poliția locală pe motiv că acesta ar fi fost transportat fără acte de însoțire. Acest incident a fost calificat drept abuz grav din partea poliției și o încercare de intimidare a jurnaliștilor acestui săptămânal care au publicat mai multe investigații despre averile și interesele personale ale conducerii raionului. După [reacția din partea societății civile](#), tirajul a fost scos de sub sechestru, iar polițiștilor le-au fost aplicate sancțiuni disciplinare, ulterior anulate. Redacția ziarului s-a adresat în instanță solicitând sancționarea persoanelor care se fac vinovate de acest incident.
- În iulie 2018, primarul orașului Orhei, Ilan Șor, a lansat un șir de [afirmații cu caracter amenințător](#) la adresa jurnaliștilor prin intermediul unui video publicat pe Facebook. Politicianul afirma că, odată cu venirea sa la putere, va aplica în raport cu jurnaliștii „plățiți să scrie mizerii despre oameni” («проплаченные журналисты, которые позволяют себе писать гадости про людей») o eventuală lege a lustrației. „Încetați, mizeriilor. O să ajung la voi!”, a spus el, etichetându-i pe jurnaliști cu apelativul depreciativ „jurnaliughi” («журналиуги»). Avocatul Poporului Mihai Cotorobai s-a adresat cu un demers la Procuratura municipală prin care a solicitat „întreprinderea măsurilor care se impun pentru persecutarea și intimidarea pentru critici a jurnaliștilor”, dar instituția respectivă a răspuns că Ilan Șor nu va fi sancționat pentru că [declarațiile sale nu sunt infracțiuni](#).

- În august 2018, vicepreședinta Partidului politic Șor, Mariana Tauber, a manifestat un comportament agresiv și a atacat verbal jurnaliștii de la postul Radio Orhei, împiedicându-i să reflecte o manifestație organizată la Orhei de către formațiunea pe care o reprezintă. Totodată, aceasta a instigat participanții la protest împotriva directoarei postului Radio Orhei. Înarmați cu mături, alți manifestanți au urmat îndemnul Marinei Tauber și au îmbrâncit-o pe jurnalistă.
- În octombrie 2018, echipa postului de televiziune 10TV a anunțat că [a demisionat în corpore](#), după ce conducerea instituției le-ar fi interzis angajaților să publice o știre cu un mesaj critic al unui europarlamentar la adresa guvernării de la Chișinău, privind decizia de expulzare a cetățenilor turci din Moldova.
- În decembrie 2018, Oleg Savva, deputat PSRM, a lansat o serie de atacuri verbale la adresa unei jurnaliste de la portalul Anticoruptie.md, drept reacție la un material care viza veniturile sale. Demnitarul a numit reportera pe o rețea de socializare „mincinoasă”, „lepădătură” și „fetișcană necărturară”, amenințând-o cu răfuială fizică, dar și că o va acționa în judecată.

Înrăutățirea condițiilor de activitate a jurnaliștilor s-a manifestat și prin scăderea gradului de transparență a instituțiilor publice și limitarea accesului la unele categorii de informații de interes public. Instituțiile statului organizează foarte rar conferințe de presă, preferând să informeze despre activitățile lor prin intermediu briefingurilor, la care jurnaliștii nu au posibilitatea să adreseze întrebări. De asemenea, pe parcursul ultimului an au fost semnalate mai multe cazuri de limitare a accesului jurnaliștilor la evenimentele de interes public. Astfel, reporterilor de la posturile de televiziune TV8, Jurnal TV le-a fost interzis accesul la mai multe briefinguri și evenimente ale partidului de guvernământ, dar și la conferințele de presă ale Partidului politic Șor. Aceștia nu au avut acces nici la ședințele publice ale Primăriei Orhei. Motivele invocate în aceste cazuri ar fi fost nemulțumirea privind politicile editoriale ale acestor posturi. Cu o zi înainte de alegerile parlamentare din februarie 2019, [jurnaliștii de la ZdG nu au fost lăsați să filmeze](#) un concert al Partidului politic Șor, în octombrie 2018 fiindu-le restricționat accesul și la adunarea organizată de PDM în Piața Marii Adunări Naționale.

Contextul politic și cadrul juridic, evoluții insuficiente pentru a stimula activitatea presei

[Contextul politic](#) din 2018 a permis aplicarea presiunilor și a unui tratament discriminatoriu din partea politicienilor față de anumite instituții media sau jurnaliști, atât la nivel central, cât și la nivel regional/local, și a favorizat amplificarea războiului dintre instituțiile media care aparțin direct sau indirect politicienilor. Prin intermediul acestora au fost lansate atacuri orchestrate asupra mai multor organizații neguvernamentale de media, dar și împotriva mass-media și jurnaliștilor independenți, incoezi puterii. Pe parcursul anului în presa afiliată politicienilor au fost publicate mai multe materiale, care pot fi încadrate în noțiunile de [hărțuire și denigrare](#).

Anul trecut s-au produs anumite modificări ale cadrului juridic care reglementează domeniul mass-media. Astfel, urmare a activității Grupului de lucru pentru îmbunătățirea legislației mass-media a Republicii Moldova, au fost elaborate și votate în lectură finală Codul serviciilor media audiovizuale al RM, Concepția națională de dezvoltare a mass-media din RM, Legea privind atragerea investițiilor străine în domeniul producției de film și alte opere audiovizuale și Concepția securității informaționale a RM. Totuși, evoluțiile nu au fost suficiente pentru a favoriza sau stimula activitatea adecvată a mass-mediei în țara noastră. Deși guvernării au promis să adopte toate modificările elaborate în cadrul Grupului de lucru, au mai rămas la etapa de proiect Legea privind publicitatea, care a fost votată doar în prima lectură, Legea cu privire la măsurile de susținere a publicațiilor periodice de importanță socială, alte proiecte de legi

privind oferirea de facilități fiscale pentru producția media autohtonă. [Forumul Mass-Media din Republica Moldova](#), care a avut loc la 29-30 noiembrie 2018, a condamnat lipsa de transparență și atitudinea selectivă a deputaților față de proiectele de legi elaborate, parte din care au rămas neadoptate.

Parlamentul nu a votat în lectură finală amendamentele la Legea cu privire la accesul la informație, considerate prioritare în comunitatea media. Pe de altă parte, în octombrie 2018 au intrat în vigoare [noi prevederi legale](#), potrivit cărora mass-media a fost exclusă din lista celor care pot afla cine a depus declarații conform legii privind „amnistia fiscală”. Prevederea din noua Lege privind declararea voluntară și stimularea fiscală limitează, astfel, dreptul jurnaliștilor de acces la informație.

Subiectul protecției datelor cu caracter personal de asemenea a fost pe agenda Grupului de lucru, fiind elaborate mai multe amendamente pentru a elimina barierele la solicitarea informațiilor, pe care le semnalează jurnaliștii. Totuși, acest proiect de lege nu a fost examinat/votat în Parlament, în timp ce în ultimele săptămâni de activitate ale Parlamentului de legislatura IX (XX) a fost dezbătut și votat în prima lectură un [nou proiect de lege](#) privind protecția datelor cu caracter personal. Acesta conține prevederi care pot amenința libertatea de exprimare și îngreună accesul la informațiile de interes public, [considerate inadecvate de experții Consiliului Europei](#) și de comunitatea media din Moldova.

Contextul economic, în regres continuu

Piața de publicitate monopolizată, suspiciunea existenței unei înțelegeri de cartel dintre două case de vânzări de publicitate comercială, scumpirea hârtiei de ziar, finanțarea insuficientă a furnizorilor publici de servicii media audiovizuale, amplificarea fenomenului de concentrare a proprietății în media etc., sunt fenomenele care atestă o [situație economică extrem de gravă](#).

Piața este dominată de un număr mare de instituții media ce aparțin sau sunt controlate de politicieni, beneficiind de „protecția” și susținerea financiară a acestora. Majoritatea mass-media independente nu dispun de suficiente resurse financiare pentru a se dezvolta și a implementa tehnologii noi și a oferi salarii decente angajaților. În aceste condiții, mecanismele de obținere a finanțărilor suplimentare care funcționează sunt colaborările, proiectele și coproducțiile. Atunci când nu reușesc să le atragă, unele instituții își suspendă activitatea, cum ar fi cazul postului de televiziune 10TV care în mai 2018 a anunțat că își întrerupe activitatea pe o perioadă nedeterminată „din cauza lipsei acute de resurse financiare”. În iunie, postul TV a revenit pe ecrane. La fel, în ianuarie 2019 postul de televiziune IMPACT TV a anunțat că își suspendă activitatea pentru jumătate de an pentru că „nu dispune de resurse financiare suficiente pentru susținerea acestui proiect media”. Anul 2018 a fost un an critic pentru instituțiile mass-media independente din regiunile R. Moldova, unele ziare independente fiind [în pragul falimentului](#) după scumpirea hârtiei de ziar în iunie 2018.

Pe de altă parte, în noiembrie 2018, pe piața media din Republica Moldova au fost lansate noi posturi de televiziune, Orhei TV și Televiziunea Centrală, ambele afiliate Partidului politic Șor. De notat că în iulie 2018, Radio Orhei a acționat în instanță Consiliul Audiovizualului (CA) după ce, în aprilie, autoritatea a eliberat licență de emisie pentru un post de radio cu o denumire similară – Radio Orhei FM, afiliat aceluiași Partid politic Șor. Administrația Radio Orhei a solicitat anularea sau modificarea deciziei CA, pe motiv că nu a ținut cont de faptul că Radio Orhei activează de 12 ani cu denumirea bine cunoscută și nici de prevederile legislației cu privire la proprietatea intelectuală și normele concurențiale, „creând premise pentru confuzia consumatorilor de programe și concurență neloială”. CA nu a dat însă curs acestei solicitări.

Situația vulnerabilă a presei este determinată în principal de concentrarea proprietății mass-mediei și monopolizarea surselor de venit din publicitate. Dimensiunea redusă a pieței de publicitate și [înțelegerea nescrisă de tip cartel](#) între doi mari actori de pe piață nu le permit instituțiilor media independente să acceseze liber marii furnizori de publicitate. Deși Consiliul Concurenței a fost sesizat încă în ianuarie 2018 de un grup de instituții media (PRO TV Chișinău, RTR-Moldova, Jurnal TV și TV 8) privind existența unei înțelegeri de cartel, prin care fluxurile financiare sunt distribuite către două case de vânzări (Casa Media și Exclusive Sales House), oficial, niciun răspuns nu a parvenit până în prezent de la autoritatea de reglementare a concurenței.

Deși noul Cod al serviciilor media audiovizuale atribuie un rol aparte CA în procesul de măsurare a audienței, primele încercări de a soluționa problema corectitudinii datelor de audiență în audiovizual au eșuat. În urma licitației organizate de Comisia de licitație pentru atribuirea dreptului de măsurare a cotelor de audiență, în martie 2019 a fost selectată aceeași companie care a măsurat audiența posturilor TV și până în 2018 și ale căror date au fost puse la îndoială în repetate rânduri de unii radiodifuzori și experți din societatea civilă. Modul în care s-a desfășurat licitația a fost criticat de [mai mulți radiodifuzori](#), or, la concurs a participat un singur ofertant, iar din comisia de licitație au făcut parte reprezentanți a cinci televiziuni, dintre care patru vând publicitate prin două case de vânzări acuzate de înțelegere de cartel.

Problemele economice și financiare ale presei scrise s-au amplificat, iar Întreprinderea de Stat „Poșta Moldovei” a continuat să impună condiții arbitrare de distribuire a edițiilor periodice prin abonare și vânzare cu amănuntul, organizațiile neguvernamentale și mai mulți manageri de presă [au cerut](#) intervenția autorităților pentru a obliga „Poșta Moldovei” să nu facă abuz de poziția sa dominantă pe piața distribuției trimiterilor poștale.

Monopolizarea VS calitatea mass-media: angajament politic, dezinformare și manipulare

Chiar dacă legislația a fost modificată astfel încât un singur proprietar de media să nu poată deține mai mult de două licențe în sfera audiovizualului, impactul acestei norme legale este neglijabil. Or, în ultimii ani, mai mulți radiodifuzori și-au schimbat de jure proprietarul, dar de facto nu s-a produs vreo schimbare în politicile lor editoriale, aceștia continuând să promoveze agenda partidelor cu care sunt afiliate. Potrivit legislației, proprietarii sunt obligați să-și declare pe propria răspundere proprietățile pe care le dețin, iar CA doar colectează declarațiile, fără a le verifica, motivând că nu are alte împuterniciri, inclusiv de a verifica veridicitatea declarațiilor.

În prezent, piața media este dominată de două mari trusturi, unul fiind deținut de liderul partidului de la guvernare, PDM, și de persoane apropiate acestuia (Prime TV, Publika TV, Canal 2, Canal 3, Publika FM, Muz FM, Maestro FM), al doilea aparținând unor persoane apropiate președintelui Igor Dodon și Partidului Socialiștilor (Accent TV, NTV Moldova, Exclusiv TV, Aif.md). În 2018 pe piața media a apărut un nou trust, afiliat Partidului politic Șor (Orhei TV, TV Centrală, Radio Orhei FM). De notat că toate rapoartele de monitorizare ale CJI privind elementele de propagandă, manipulare informațională și încălcare a normelor deontologiei jurnalistice arată că, pe parcursul anului 2018 și 2019, mass-media afiliate politic favorizează direct și indirect politicienii și partidele care le stau în spate. În consecință, publicul are acces la conținut editorial aproape identic, lipsit de diversitate și pluralism de opinii, în unele cazuri manipulator și propagandistic.

Forumul Mass-Media din Republica Moldova și-a [exprimat](#) îngrijorarea în legătură cu reducerea în continuare a calității produsului mediatic oferit de multiple instituții mass-media

și implicarea acestora în acțiuni de partizanat politic, manifestat prin promovarea unor formațiuni politice și acțiuni de discreditare a oponentilor politici ai acestora.

Or, comportamentul presei în alegerile locale anticipate din 2018 în municipiul Chișinău și alegerile parlamentare din 2019 a demonstrat angajamentul politic al multor instituții media. Monitorizările efectuate de CJI și API în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte [relevă](#) că unele din cele mai influente mass-medii, inclusiv radiodifuzorii naționali, au făcut partizanat politic, substituind jurnalismul cu propaganda. Patronii-politicieni din mass-media s-au implicat masiv în politicile editoriale ale instituțiilor media, încurajând autocenzura, iar instituțiile media au transmis consumatorilor de presă o informație părtinitoare, incompletă, adesea manipuloare.

Deși așa-numita lege anti-propagandă a intrat în vigoare la începutul anului trecut, iar unele instituții media au fost sancționate pentru încălcarea prevederilor legale, totuși, în pofida restricțiilor impuse, s-a păstrat influența nocivă asupra rezilienței informaționale a moldovenilor pe care o are conținutul media străin, cu caracter propagandistic. În același timp, știrile false s-au aflat la ordinea zilei și în 2018, iar profilurile mai multor persoane publice, dar și paginile unor portaluri media au fost clonate și utilizate în scop de dezinformare.

Instituția de reglementare a domeniului audiovizual, Consiliul Audiovizualului, a reacționat anemic și tardiv la comportamentul inadecvat al unor radiodifuzori, eșuând să-și îndeplinească rolul de garant al interesului public. De exemplu, în campania electorală pentru alegerile locale anticipate din 2018, CA nu s-a autosesizat din oficiu pentru a monitoriza radiodifuzorii care au anunțat că nu vor reflecta campania. Doar după ce a fost sesizată de un grup de organizații ale societății civile, autoritatea de reglementare a început propria monitorizare, aplicând sancțiuni minime pentru nerespectarea de către aceste posturi a prevederilor legale. Iar în campania electorală pentru alegeri parlamentare din 2019, CA a publicat, în timpul campaniei electorale, doar două rapoarte de monitorizare și a emis avertismente pentru câteva posturi TV. Al treilea raport de monitorizare al CA a fost examinat după alegeri, iar autoritatea a decis să nu aplice nicio sancțiune față de radiodifuzorii care au încălcat legislația. Un astfel de comportament al instituției care ar trebui să reprezinte interesul public în audiovizual creează precedente periculoase, îi poate descuraja pe radiodifuzorii de bună credință, pe de o parte, și încuraja pe acei care nu țin cont de prevederile legale la reflectarea campaniilor electorale, pe de altă parte.

Recomandări:

Pentru a asigura libertatea reală a presei, în conformitate cu principiile unei societăți democratice, autoritățile din Republica Moldova ar trebui:

- să reacționeze și să sancționeze vinovații în toate cazurile de agresiune și intimidare a reprezentanților mass-mediei, de violare a dreptului la exprimare, de îngădire a accesului la informația de interes public;
- să garanteze respectarea deplină a Legii cu privire la accesul la informație, prin penalizarea/descurajarea practicilor de refuz la furnizarea informației de interes public;
- să renunțe la practicile de folosire a presei în interese înguste, de partid sau personale, de implicare în politicile editoriale ale instituțiilor media pe care le finanțează în calitate de patroni;
- să renunțe la abordarea declarativă și selectivă a reformării cadrului juridic de reglementare a activității mass-media, adoptând în timp util proiectele de legi elaborate

în cadrul Grupului de lucru pentru îmbunătățirea legislației mass-media a Republicii Moldova;

- să asigure elaborarea, adoptarea și implementarea unor politici publice coerente de dezvoltare a mass-media, prevăzute de Concepția națională de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova;
- Consiliul Audiovizualului să monitorizeze eficient instituțiile audiovizuale pentru a preveni concentrarea proprietății media și a identifica și sancționa cazurile de manipulare a informației și de distribuire a falsurilor;
- Consiliul Concurenței să-și exercite funcția de reglementare eficient și imparțial și să asigure restabilirea unor condiții echitabile pe piața publicității, penalizând înțelegerile de cartel.

Centrul pentru Jurnalism Independent

Asociația Presei Independente

Asociația Presei Electronice

Asociația Telegurnaliștilor Independenți

Centrul de Investigații Jurnalistice

Asociația Reporteri de Investigație și Securitate Editorială

Centrul „Acces-Info”

Centrul Media pentru Tineri

Comitetul pentru Libertatea Presei